

ביאורים

פעמים רבות אנחנו נוטים להסתכל על ענייני עבודת ה' באופן פרקטי בלבד. הנחתי היום תפילין או לא? התפללתי, ברכתי או ששכחתי? נטיה זו, לעסוק כל הזמן בצד המעשי, מה עשיתי ומה לא, הינה נטיה טבעית. אך האם זו השאלה היחידה שאנו צריכים לשאול את עצמנו?

בעוסקנו בלימוד מידת הטהרה אנו מגלים כי ישנו רוברד פנימי ויסודי מאוד שעוסק לא רק בשאלות מעשיות אלא בעיקר בכוונה ובמחשבה. עיסוק זה איננו ברובד הראשוני של כוונת פירוש המילים בזמן התפילה וכדומה, אלא בכוונה המתלווה לכל מעשה מצוה שאנו עושים, ושגורמת לנו לעשות את המצוה בפועל.

לא פעם כשאנחנו באים לקיים מצוה, מתלווית לפעולתנו כל מיני מחשבות זרות, ומניעים זרים עומדים ברקע בשעת עשיית המעשה. מידי פעם אנו חושבים על האנשים שסביבנו או על רווחים שיצאו לנו מהמצוה.

אדם שחושב על אינטרסים שונים בקיום מצוות, איננו שלם. אמנם הוא שומר על המידות הנפשיות שבנה לנו הרמח"ל עד כה - זהירות, זריזות, נקיות ופרישות, אבל עם כל זה יש פגם מסוים בדרך בה הוא עושה את המעשים. כאשר האדם פועל כשברקע ישנם מניעים שונים לפעולתו, קשה להגדיר שפעולתו הינה פעולה שלמה של עבודת ה', מפני שבסופו של דבר הוא מחפש בפעולתו לא רק את רצון ה'.

כאשר האדם פועל מתוך טהרה, ומישר את כל מעשיו ופעולותיו, הוא ממשיך ובונה קומה נוספת של מחשבה נכונה בתוך עשיותיו המדוקדקות. דרך התנהלות זו מכשירה את האדם ומכינה אותו להתרומם ולהתקדם הלאה במסילתם של הישרים.

הרחבות

• אהבת ה' המביאה לעיסוק תמידי בטוב

תהיה פונתו אל הטוב היוצא מן המעשה ההוא. האורחות צדיקים כתב שהאדם מגיע למדרגה זו שבה הוא מכון במעשיו דווקא לטוב היוצא מהם, מתוך עבודת ה' באהבה גדולה: "העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר שבעולם, ולא מפני יראת הרעה, ולא כדי לקבל הטובה, אלא עושה האמת מפני שהיא אמת" [שער האהבה].

• שעבוד כוחות הנפש לרצון ה'

בכל דרך דעהו והוא יישר ארחתיו. משימה זו, לדעת את ה' בכל דרכי האדם, היא משימה גדולה מאוד, וכך כותב הרמב"ם: "ראוי לאדם להעביד כוחות נפשו כולם לפי הדעת, כפי שהקדמנו בפרק אשר לפני זה, ולשים לנגד עיניו תכלית אחת, והיא: השגת ה', יתפאר ויתרומם, כפי יכולת האדם, רצוני לומר: ידיעתו. וישים פעולותיו כולן, תנועותיו ומנוחותיו וכל דיבוריו, מביאים אל זאת התכלית, עד שלא יהיה בפעולותיו בשום פנים דבר מפועל ההבל, רצוני לומר: פועל שלא יביא אל זאת התכלית" [שמונה פרקים ה].

בהמשך מסביר הרמב"ם עד כמה חשובה ועליונה מידה זו: "ודע, כי זאת המדרגה היא מדרגה עליונה מאוד וקשה, ולא ישיגוה אלא מעט, ואחרי הרגל גדול מאוד. וכשתזדמן מציאות אדם שזה עניינו - לא אומר שהוא למטה מן הנביאים, רצוני לומר: שהוא ינהיג כוחות נפשו כולם, וישים תכליתם ה' יתעלה לבד".

פרק טז - בבאור מדת הטהרה

הטהרה היא תקון הלב והמחשבות. וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נא, יב), 'טהרה' - יזכור הלב מהשפעת היצר (אף במעשים הגשמיים והתכריחיים) הטהרה היא תקון הלב והמחשבות. וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נא, יב), 'לב טהור ברא לי אלהים'. וענינה, שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה. וזה אפילו במעשים הגופניים והחמריים, שאפילו אחרי התנהגו בפרישות, דהינו שלא יקח מן העולם אלא ההכרחי. עדין יצטרך לטהר לבבו ומחשבתו, שגם באותו המעט אשר הוא לוקח לא יכון אל ההנאה והתאוה כלל, אלא תהיה פונתו אל הטוב היוצא מן המעשה ההוא. על צד החכמה והעבודה, וכענין שאמרו רבבי אליעזר (נדרים כ ע"ב) שהיה מגלה טפח ומכסה טפחים ודומה למי שפפאו שד, שלא היה נהנה כלל ולא היה עושה המעשה ההוא אלא מפני המצוה והעבודה. ועל דבר זה אמר שלמה (משלי ג, ו), "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיו".

ואמנם צריך שתדע, שכמו ששיך טהרת המחשבה במעשים הגופניים, אשר הם מצד עצמם קרובים ליצר, לשייתרחקו ממנו ולא יהיו משלו, כן שיך טהרת המחשבה במעשים הטובים הקרובים לבוורא יתברך שמו, לשלא יתרחקו ממנו ולא יהיו משל היצר, והוא ענין "שלא לשמה" המזכר בדברי רבותינו זכרונם לברכה פעמים רבות.

ואולם כבר נתבאר דברי החכמים זכרונם לברכה שיש מינים שונים של "שלא לשמה", הרע מפלם הוא שאיננו עובד לשם עבודה כלל, אלא לרמות בני האדם ולהרויח הוא פבד או קמון, וזהו שאמרו בו (ירושלמי ברכות פרק א, הלכה א), "נוח לו שנהפכה שליטנו על פניו". ועליו אמר הנביא (ישעיה סד, ה), "ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקותינו".

ויש מין אחר של "שלא לשמה", שהוא העבודה על מנת לקבל פרס, ועליו אמרו (פסחים נ ע"ב), "לעולם יעסק אדם בתורה ובמצוות ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". אף על כל פנים מי שלא הגיע עדין מתוך שלא לשמה אל לשמה, הרי רחוק הוא משלמותו.